

NHỮNG BIỂU HIỆN THAM NHỮNG - TỪ QUAN ĐIỂM CỦA HỒ CHÍ MINH ĐẾN QUAN ĐIỂM CỦA ĐẢNG CỘNG SẢN VIỆT NAM

HOÀNG VĂN TÚ^(*)
TRẦN VĂN TÀI^(**)

Ngày nhận bài: 22/10/2024 Ngày thẩm định: 27/10/2024 Ngày duyệt đăng: 20/12/2024

Tóm tắt: Tham nhũng là giặc “nội xâm”, là nguy cơ đe dọa sự tồn vong của Đảng và chế độ xã hội chủ nghĩa. Ngay từ những năm đầu sau khi Nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa được thành lập, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã khẳng định tầm quan trọng của công cuộc đấu tranh phòng, chống tham nhũng đối với sự phát triển chung của đất nước. Người đã có nhiều trước tác phân tích và chỉ rõ những biểu hiện của tham nhũng trong đội ngũ cán bộ, đảng viên. Đây là kim chỉ nam, tài sản tinh thần to lớn của Đảng và Nhà nước ta. Bài viết tập trung làm rõ những biểu hiện của tham nhũng theo quan điểm của Hồ Chí Minh và sự vận dụng, phát triển sáng tạo của Đảng Cộng sản Việt Nam trong việc nhận diện biểu hiện tham nhũng hiện nay.

Từ khóa: Hồ Chí Minh; Đảng Cộng sản Việt Nam; tham nhũng; biểu hiện

1. Đặt vấn đề

Đấu tranh phòng, chống tham nhũng là cuộc chiến lâu dài, mang tính chiến lược của bất kỳ một nhà nước, quốc gia nào. Khi nhắc đến tham nhũng, V.I.Lênin đã khẳng định: “Tham nhũng là những hành vi lợi dụng chức quyền, vị trí công tác để tư lợi cá nhân, làm suy giảm quyền lực tổ chức”⁽¹⁾. Từ cách tiếp cận của V.I.Lênin cho thấy, tham nhũng là hành vi của đội ngũ thực thi công quyền sử dụng quyền lực được ủy quyền với mục đích cuối cùng là tư lợi, phục vụ lợi ích cá nhân, từ đó, ảnh hưởng đến quyền lực công của tổ chức và suy giảm niềm tin của nhân dân.

Kế thừa và phát triển quan điểm của V.I.Lênin, Chủ tịch Hồ Chí Minh, khi đề cập đến nội hàm của khái niệm tham nhũng, đã

khẳng định: “Đứng về phía cán bộ mà nói, tham ô là: ăn cắp của công làm của tư, đục khoét của nhân dân... Đứng về phía nhân dân mà nói, tham ô là: ăn cắp của công, khai gian, lậu thuế”⁽²⁾. Bản chất của tham nhũng là xấu, “là “trộm cướp”, lấy của công làm của tư. Người chỉ rõ “gian lận tham lam, không tôn trọng của công, không thương tiếc tiền gạo do mồ hôi nước mắt của đồng bào làm ra, xương máu của chiến sĩ làm ra”⁽³⁾.

Những chỉ dẫn của Hồ Chí Minh về các biểu hiện tham nhũng là cơ sở để Đảng vận dụng, nhận diện những biểu hiện của tham nhũng trong tình hình mới, từ đó, có ý nghĩa trong cuộc đấu tranh phòng, chống tham nhũng hiện nay. Trước bối cảnh của thế giới, khu vực và Việt Nam có nhiều thay đổi, điều kiện kinh tế - xã hội cũng khác biệt so với những giai đoạn lịch sử trước đây, đặt ra yêu cầu Đảng Cộng sản Việt Nam phải nghiên cứu, vận dụng và phát triển sáng tạo quan

^(*) TS, Học viện Cán bộ Thành phố Hồ Chí Minh

^(**) Học viện Cán bộ Thành phố Hồ Chí Minh

điểm của Hồ Chí Minh để nhận diện rõ những biểu hiện của tham nhũng trong cuộc chiến phòng, chống tham nhũng đang được thực hiện quyết liệt hiện nay.

2. Biểu hiện của tham nhũng theo quan điểm của Hồ Chí Minh

Trong quá trình hoạt động cách mạng, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nghiên cứu và chỉ rõ những biểu hiện, hành vi tham nhũng, tiêu cực trong đội ngũ cán bộ, đảng viên, nhất là sau khi đất nước giành được chính quyền và xây dựng Nhà nước dân chủ. Theo Hồ Chí Minh, những hành vi tham nhũng được biểu hiện cụ thể như sau:

Một là, hành vi tham nhũng thời gian: Tham nhũng thời gian là một trong những biểu hiện cụ thể nhất của hành vi tham nhũng trong đội ngũ thực thi công quyền. Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã thẳng thắn phê phán đội ngũ cán bộ, đảng viên: “việc gì có thể làm trong một ngày một buổi, cũng kéo dài đến mấy ngày”⁽⁴⁾. Đó là biểu hiện của việc lợi dụng chức vụ, quyền hạn, cố tình kéo dài thời gian mà không giải quyết công việc dẫn đến hiệu quả công việc kém, ảnh hưởng xấu đến lợi ích chung và mang lại lợi ích riêng cho bản thân. Từ đó, Chủ tịch Hồ Chí Minh yêu cầu: “Trong mọi công việc, phải tính toán cân nhắc cẩn thận. “Thì giờ là vàng bạc”. Phải kiên quyết chống thói hội họp lu bù, mất thì giờ, hại sức khỏe mà không kết quả thiết thực”⁽⁵⁾. Theo Hồ Chí Minh, biểu hiện điển hình nhất của việc tham nhũng thời gian là cán bộ, đảng viên phung phí thời gian công vụ vào những việc làm không hữu ích, không biết quý trọng thời gian của nhân dân, tư duy làm việc chậm chạp, thiếu năng động và thiếu nỗ lực trong quá trình thực hiện công việc, gây ra tâm thế lơ là, nhàn hạ trong giải quyết công việc, dẫn đến hiệu quả công việc không cao hoặc thời gian giải quyết công việc kéo dài, gây lãng phí nguồn lực của nhân dân.

Hai là, hành vi tham nhũng tiền bạc, tài sản: Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định: “tiêu ít mà khai nhiều, lợi dụng của chung của Chính phủ để làm quỹ riêng cho địa phương mình, đơn vị mình...”⁽⁶⁾. Đây chính là biểu hiện điển hình của tham nhũng tiền bạc, tài sản. Tham nhũng tiền bạc, tài sản là việc cán bộ, đảng viên lợi dụng chức vụ, quyền hạn để biến của công thành của tư, sử dụng tài sản công phục vụ mục đích cá nhân, cắt xén chi tiêu của cơ quan để làm lợi cho bản thân, sử dụng quyền lực cá nhân để sửa chữa, thay đổi hóa đơn, biên nhận nhằm xâm phạm đến tài sản công của Nhà nước.

Từ quan điểm của Hồ Chí Minh có thể thấy, hành vi tham nhũng tài sản công được biểu hiện rất đa dạng, điển hình nhất là thu chi ít nhưng lại khai nhiều nhằm trục lợi, hay việc lợi dụng chính sách đúng đắn của Chính phủ nhằm đem lợi ích vật chất cho bản thân hay một nhóm, một số người có chức, có quyền tại cơ quan, đơn vị. Hành vi tham nhũng tiền bạc, tài sản trước hết ảnh hưởng đến việc quản lý tài sản công của Nhà nước, sâu xa và tai hại hơn là làm suy giảm niềm tin của nhân dân đối với việc quản lý của Nhà nước, bởi đó là tài sản của quốc gia, của dân tộc, của nhân dân đóng góp.

Ngoài ra, Người còn chỉ rõ, việc tham nhũng tài sản còn được biểu hiện thông qua hành vi cán bộ, đảng viên “Đục khoét của nhân dân”⁽⁷⁾. Đó là việc cán bộ, đảng viên tìm mọi cách vòi vĩnh, gây khó khăn, buộc nhân dân phải chi thêm tiền bạc, tài sản ngoài quy định thì mới được việc, chủ động nhận lấy tài sản “đút lót” hay gợi ý nhân dân “đút lót” mới giải quyết công việc.

Ba là, hành vi tham nhũng quyền lực: Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã nhiều lần nhấn mạnh, một trong những hành vi tham nhũng tai hại nhất, làm ảnh hưởng và lung lay niềm tin của nhân dân nhất chính là tham nhũng quyền lực. Theo Hồ Chí Minh, “kéo bè kéo cánh lại là một bệnh rất nguy hiểm nữa. Từ

bè phái mà đi đến chia rẽ”⁽⁸⁾. Biểu hiện trực tiếp nhất của hành vi tham nhũng quyền lực là sử dụng quyền lực công để thực hiện các hành vi trái quy định trong công tác cán bộ, đưa người thân quen vào làm trong cơ quan. Hồ Chí Minh khẳng định, phải thẳng thắn phê bình những người “còn giữ thói một người làm quan cả họ được nhờ”, đem bà con, bạn hữu đặt vào chức này việc kia, làm được hay không mặc kệ. Hồng việc, đoàn thể chịu, cốt cho bà con, bạn hữu có địa vị là được”⁽⁹⁾. Tham nhũng quyền lực ảnh hưởng rất lớn đến tổ chức và hiệu quả hoạt động của Đảng và lỡ mất cơ hội trọng dụng nhân tài trong Đảng, tác động tiêu cực đến tính đoàn kết, thống nhất trong nội bộ tổ chức Đảng, ảnh hưởng đến uy tín của Đảng và niềm tin của nhân dân.

Bằng nhãn quan chính trị nhạy bén và kinh nghiệm hoạt động thực tiễn phong phú, Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ nguyên nhân cốt yếu dẫn đến tham nhũng trong một bộ phận cán bộ, đảng viên là “do lòng tự tư tự lợi, ích kỷ hại nhân mà ra. Nó do chế độ “người bóc lột người” mà ra”⁽¹⁰⁾. Đây chính là sự suy thoái về tư tưởng, chính trị, đạo đức, lối sống, thiếu tu dưỡng, sa vào chủ nghĩa cá nhân, làm việc gì, bất kể công hay tư đều tìm cách đem lại lợi ích cho mình, chưa thực hành cần, kiệm, liêm chính, chuộng lối sống xa hoa, ích kỷ. Suy thoái về đạo đức chính là nguyên nhân cốt yếu nhất, tác động và điều chỉnh hành vi của con người theo hướng tư lợi cá nhân mà bỏ qua những tác động to lớn đối với đất nước, xã hội, nghiêm trọng hơn là niềm tin của nhân dân đối với Đảng, Nhà nước.

3. Quan điểm của Đảng Cộng sản Việt Nam về những biểu hiện của tham nhũng

Hiện nay, tham nhũng xảy ra ở tất cả các quốc gia không phân biệt chế độ chính trị, trình độ phát triển kinh tế với những biểu hiện, biến tướng khác nhau, ảnh hưởng đến hiệu quả quản trị xã hội của nhà nước. Thực tiễn cho thấy, hiện nay hành vi tham nhũng

đã và đang có những biểu hiện mới, ngày càng tinh vi, phức tạp, đòi hỏi phải nghiên cứu, tổng kết thực tiễn để ban hành các quy định mới, bảo đảm hạn chế thấp nhất tham nhũng, tiêu cực xảy ra trong khu vực công. Trên cơ sở vận dụng và phát triển sáng tạo tư tưởng Hồ Chí Minh gắn với thực tiễn đất nước, Đảng đã sớm chỉ rõ *những biểu hiện mới của hành vi tham nhũng*:

Thứ nhất, hành vi lợi dụng chức vụ, quyền hạn được phân công để che đậy khuyết điểm, sai phạm của người khác vì lợi ích cá nhân. Đứng trước những thay đổi nhanh chóng của tình hình thực tiễn, Nghị quyết số 04-NQ/TW ngày 30/10/2016 Hội nghị lần thứ tư Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XII về “tăng cường xây dựng, chỉnh đốn Đảng; ngăn chặn, đẩy lùi sự suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống, những biểu hiện “tự diễn biến”, “tự chuyển hoá” trong nội bộ” khẳng định, một trong những biểu hiện của suy thoái về đạo đức, lối sống là “tham ô, tham nhũng, lợi dụng chức vụ, quyền hạn cấu kết với doanh nghiệp, với đối tượng khác để trục lợi. Lợi dụng, lạm dụng chức vụ, quyền hạn được giao để dung túng, bao che, tiếp tay cho tham nhũng, tiêu cực”⁽¹¹⁾.

Đây là biểu hiện mới của hành vi tham nhũng, người có chức vụ quyền hạn được tổ chức phân công đã sử dụng quyền lực để tác động, bao che cho hành vi sai phạm của các cá nhân, tổ chức khác vì lợi ích vật chất hay những lợi ích khác. Nguyên nhân là vì cơ chế kiểm soát quyền lực chưa được hoàn thiện, vẫn còn lỗ hổng dẫn đến người có chức vụ lợi dụng để bao che, giấu diếm sai phạm. Điển hình, sai phạm liên quan đến tập đoàn Vạn Thạnh Phát, không ít cán bộ của Thanh tra Chính phủ và Ngân hàng Nhà nước đã sử dụng quyền lực được giao che đậy những sai phạm của Ngân hàng SCB nhằm trục lợi cá nhân. Điều này đã tác động tiêu cực đến tình hình phát triển kinh tế - xã hội của đất nước, sâu xa hơn là làm suy giảm niềm tin của nhân dân đối với vai trò lãnh đạo của Đảng và sự quản lý của Nhà nước.

Thứ hai, cán bộ sợ sai, không dám đương đầu với khó khăn, thử thách, có tư tưởng né tránh thực hiện các vấn đề mới. Đảng và Nhà nước thẳng thắn đánh giá biểu hiện này ngày càng có chiều hướng phức tạp. Nghị quyết số 04-NQ/TW chỉ rõ một bộ phận cán bộ, đảng viên: “né tránh trách nhiệm, thiếu trách nhiệm, trung bình chủ nghĩa, làm việc qua loa, đại khái, kém hiệu quả; không còn ý thức hết lòng vì nước, vì dân, không làm tròn chức trách, nhiệm vụ được giao”⁽¹²⁾; thậm chí có tư tưởng né tránh những vấn đề mới phát sinh từ thực tiễn địa phương, ngại tiếp xúc và xử lý vấn đề mới, để các vấn đề mới tiếp tục tái diễn, gây ảnh hưởng xấu đến địa phương, đơn vị nhưng không thực hiện tham mưu xử lý. Từ đó, gây lãng phí tài lực, vật lực và nhân lực của Nhà nước, suy giảm niềm tin của nhân dân đối tới tổ chức đảng và chính quyền tại địa phương. Từ thực trạng đó, Bộ Chính trị đã ban hành Kết luận số 14-KL/TW ngày 22/9/2021 về “chủ trương khuyến khích và bảo vệ cán bộ năng động, sáng tạo vì lợi ích chung”. Cụ thể hóa quan điểm của Đảng, Chính phủ ban hành Nghị định số 73/2023/NĐ-CP ngày 29/9/2023 “quy định về khuyến khích, bảo vệ cán bộ năng động, sáng tạo, dám nghĩ, dám làm, dám chịu trách nhiệm vì lợi ích chung”.

Thứ ba, tham nhũng vặt trên các lĩnh vực. Đây là hành vi của đội ngũ cán bộ, công chức trong quá trình thực thi nhiệm vụ đã gây phiền hà cho người dân và doanh nghiệp trong giải quyết công việc, cung cấp dịch vụ công hay thực hiện các thủ tục hành chính. Hành vi này xuất hiện ngày càng tinh vi dưới nhiều hình thức khác nhau, ảnh hưởng nghiêm trọng đến niềm tin của người dân đối với tổ chức đảng và chính quyền tại địa phương. Vấn đề tham nhũng vặt đã được Ban Chỉ đạo Trung ương về phòng, chống tham nhũng, tiêu cực nhận định là tình trạng vôi vĩnh, những nhiễu, gợn ý, lót tay, gây phiền hà cho người dân và doanh nghiệp trong giải quyết công việc, mặc dù, giá trị không lớn nhưng là một trong

những nguyên nhân chính làm suy giảm niềm tin của nhân dân đối với Đảng và Nhà nước.

Chỉ số thành phần “cảm nhận của người dân về tham nhũng trong khu vực công” thuộc chương trình nghiên cứu của Chỉ số Hiệu quả quản trị và hành chính công cấp tỉnh (PAPI) năm 2023 đã chỉ rõ, thực tế vẫn còn trường hợp người dân phải đưa tiền lót tay trong quá trình thực hiện một số dịch vụ công tại các cơ quan hành chính nhà nước ở cơ sở. Đây là minh chứng cho thấy đã và đang tồn tại thực trạng tham nhũng vặt trong khu vực công tại nước ta⁽¹³⁾.

Thời gian qua, vận dụng quan điểm của Hồ Chí Minh về những biểu hiện của tham nhũng, Đảng đã nghiên cứu và thực hiện nhất quán nhiều *giải pháp phòng, chống tham nhũng, tiêu cực* trong đội ngũ cán bộ, đảng viên phù hợp với bối cảnh phát triển mới:

Một là, Đảng không ngừng hoàn thiện hệ thống quy định về kiểm soát quyền lực của người có chức vụ, quyền hạn trong thi hành công vụ... Đặc biệt, Bộ Chính trị ban hành nhiều văn bản: Quy định số 114-QĐ/TW ngày 11/7/2023 về “kiểm soát quyền lực và phòng, chống tham nhũng, tiêu cực trong công tác cán bộ”; Quy định số 131-QĐ/TW ngày 27/10/2023 về “kiểm soát quyền lực, phòng, chống tham nhũng, tiêu cực trong công tác kiểm tra, giám sát, thi hành kỷ luật đảng và trong hoạt động thanh tra, kiểm toán”; Quy định số 132-QĐ/TW ngày 27/10/2023 về “kiểm soát quyền lực, phòng, chống tham nhũng, tiêu cực trong công tác xây dựng pháp luật”; Quy định số 178-QĐ/TW ngày 27/6/2024 về “kiểm soát quyền lực, phòng, chống tham nhũng, tiêu cực trong công tác xây dựng pháp luật”; Quy định số 189-QĐ/TW ngày 08/10/2024 về “kiểm soát quyền lực, phòng, chống tham nhũng, tiêu cực trong quản lý, sử dụng tài chính, tài sản công”. Đảng đã quy định cụ thể các hành vi được xác định là lợi dụng chức vụ, quyền hạn để thực hiện hành vi tiêu cực trong các mặt công tác của cán bộ, công chức.

Cụ thể hóa quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh, Đảng đã có sự phát triển sáng tạo trong việc xác định trách nhiệm cụ thể của cấp ủy, tổ chức đảng, người đứng đầu và cán bộ tham mưu, nhân sự trong thực hiện kiểm soát quyền lực và đấu tranh phòng, chống tham nhũng trong công tác cán bộ, kiểm tra, giám sát, kỷ luật đảng, thanh tra, kiểm toán, điều tra, truy tố, xét xử, thi hành án, xây dựng pháp luật, quản lý tài chính, tài sản công. Đây là quy định rất mới, thể hiện sự kế thừa quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh khi quy định rõ vai trò và trách nhiệm của từng tổ chức, cá nhân để dễ dàng phân định, xử lý các vấn đề phát sinh.

Hai là, Đảng đã nhận thức đúng đắn và điều chỉnh trong phát huy, khuyến khích, bảo vệ cán bộ năng động, sáng tạo, dám nghĩ, dám làm, dám chịu trách nhiệm vì lợi ích chung. Để phát huy tiềm năng của đội ngũ cán bộ, đảng viên trong thực hiện các nhiệm vụ chính trị mới, đồng thời khắc phục tình trạng cán bộ sợ khó, ngại khó, không dám đương đầu với khó khăn, thử thách, Đảng và Nhà nước đã ban hành các quy định về khuyến khích cán bộ năng động, sáng tạo. Đây là cơ chế để ghi nhận và bảo vệ cán bộ năng động, sáng tạo, dám đương đầu với khó khăn, thử thách mới mà thực tiễn đặt ra.

Ba là, Đảng đã ban hành Quy định số 144-QĐ/TW ngày 09/5/2024 về “chuẩn mực đạo đức cách mạng của cán bộ, đảng viên trong giai đoạn mới”, trong đó, quy định cụ thể các nội dung chuẩn mực đạo đức cách mạng của cán bộ, đảng viên. Đặc biệt là bổ sung nhiều nội dung, quy định gắn với điều kiện thực tiễn của dân tộc, đất nước, như Điều 2 quy định về “Bản lĩnh, đổi mới, sáng tạo, hội nhập” phù hợp với điều kiện hội nhập quốc tế sâu rộng trên mọi lĩnh vực của đời sống xã hội.

4. Kết luận

Quan điểm của Hồ Chí Minh về phòng, chống tham nhũng đã để lại giá trị lý luận và thực tiễn sâu sắc đối với cách mạng Việt Nam. Kế thừa và phát triển quan điểm của Hồ Chí Minh về phòng, chống tham nhũng và những biểu hiện của tham nhũng, Đảng và Nhà nước ta đã và đang vận dụng sáng tạo trong quá trình lãnh đạo cách mạng Việt Nam, đặc biệt là trong công cuộc nhận diện, đấu tranh phòng, chống tham nhũng, tiêu cực của một bộ phận cán bộ, đảng viên trong bối cảnh cả nước tập trung thực hiện thắng lợi Nghị quyết Đại hội lần thứ XIII của Đảng, chuẩn bị điều kiện cho Đại hội lần thứ XIV - đại hội đánh dấu bước sang kỷ nguyên mới, kỷ nguyên vươn mình của dân tộc □

(1) Nguyễn Quốc Toàn, *Sự kế thừa lý luận của V.I. Lênin và những tư duy mới trong quan điểm về phòng, chống tham nhũng của Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng*, <https://www.tapchicongsan.org.vn>, ngày 29/10/2024 (2), (3), (4), (6), (7) và (10) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, t.7, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2011, tr.355-356, 296-297, 356, 355, 356 và 361

(5) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, t.13, Sdd, tr.70

(8) và (9) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, t.5, Sdd, tr.297 và 90-91

(11) và (12) Nghị quyết số 04/NQ-TW ngày 30/10/2016 Hội nghị lần thứ tư Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XII “về tăng cường xây dựng, chỉnh đốn Đảng; ngăn chặn, đẩy lùi sự suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống, những biểu hiện “tự diễn biến”, “tự chuyển hoá” trong nội bộ”

(13) CECODES, RTA & UNDP, *Chỉ số Hiệu quả quản trị và hành chính công cấp tỉnh ở Việt Nam (PAPI): Đo lường từ kinh nghiệm thực tiễn của người dân, năm 2023. Báo cáo nghiên cứu chính sách chung của Trung tâm Nghiên cứu phát triển và Hỗ trợ cộng đồng (CECODES), Công ty Phân tích Thời gian thực (RTA) và Chương trình Phát triển Liên hợp quốc (UNDP), Hà Nội, Việt Nam*